

พุทธปรัชญากับการศึกษาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์สำหรับเด็กประถมศึกษา

ยุคดิจิทัล: รูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน

BUDDHIST PHILOSOPHY AND EDUCATION FOR BUILDING ONLINE SOCIAL IMMUNITY FOR ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN IN THE DIGITAL AGE: A BLENDED LEARNING APPROACH

บุญญติ อนนท์จารย์^{1*} นันทาววัฒน์ นามวงศ์ชา²

Bunyat Anonjarn^{1*} Nantawat Namwongsai²

¹สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

หมายเลข ORCID 0009-0009-1863-7812

²สาขาวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

^{1*} Department of Buddhism, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Ratchasima Rajabhat University, Nakhon Ratchasima Province ORCID number 0009-0009-1863-7812

² Department of Primary Education, Faculty of Education, Nakhon Ratchasima

Rajabhat University, Nakhon Ratchasima Province

*E-mail: Bunyat.a@nrru.ac.th Tel. (+66)800162196

Received: 26/08/2025, Revised: 12/02/2026, Accepted: 16/04/2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักพุทธปรัชญาที่สามารถประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์สำหรับเด็กประถมศึกษา ประการที่สอง เพื่อนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานที่บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเข้ากับเทคโนโลยีการศึกษาสมัยใหม่ และ ประการที่สาม เพื่อเสนอแนวทางการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประจักษ์ที่มุ่งบ่มเพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ การรู้เท่าทันสื่อ และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นฐานของคุณธรรม การศึกษาดำเนินการโดยวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักพุทธปรัชญาที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ไตรสิกขา (Trisikkha) กัลยาณมิตร (Kalyanamitta) และโยนิโสมนสิการ (Yonisomanasikara) เพื่อประยุกต์ใช้ในการออกแบบการเรียนรู้แบบผสมผสานทั้งออนไลน์และออฟไลน์ ผลการวิเคราะห์พบว่า หลักพุทธปรัชญาทั้งสามประการสามารถบูรณาการเข้ากับรูปแบบการเรียนการสอนในยุคดิจิทัลได้อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ไตรสิกขาเอื้อต่อการพัฒนาพฤติกรรม สมาธิ และปัญญาในการใช้เทคโนโลยี กัลยาณมิตรเป็นรากฐานของการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงคุณภาพระหว่างครู ผู้เรียน และผู้ปกครอง ขณะที่โยนิโสมนสิการเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ และการรู้เท่าทันสื่อ บทความนี้จึงได้นำเสนอกรอบแนวคิดรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานเชิงพุทธ (Buddhist-Integrated Blended Learning Model) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ การจัดพื้นที่การเรียนรู้ที่สมดุล การบูรณาการไตรสิกขาในกระบวนการเรียนรู้ การสร้างชุมชนกัลยาณมิตรแห่งการเรียนรู้ และการประเมินผลเชิงพัฒนาการแบบองค์รวม ทั้งนี้ การนำกรอบแนวคิดดังกล่าวไปใช้จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยสนับสนุน 4 ประการ ประกอบด้วย พัฒนาการตามวัยของผู้เรียน การมีส่วนร่วมของครูและผู้ปกครอง การเชื่อมโยงประสบการณ์ระหว่างโลกเสมือนและโลกจริง ตลอดจนการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเติบโตทางปัญญา

คำสำคัญ: พุทธปรัชญา ภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์ การเรียนรู้แบบผสมผสาน การศึกษาระดับประถม สังคมดิจิทัล

Abstract

This academic article has three objectives: firstly, to analyze and synthesize Buddhist philosophical principles that can be applied as instruments for building online social immunity among elementary school children; secondly, to propose a blended learning model that integrates Buddhist philosophy with contemporary educational technology; and thirdly, to suggest learning activity designs that cultivate critical thinking skills, media literacy, and ethical social interactions grounded in moral values. The study analyzes three key Buddhist philosophical principles, namely the Threefold Training (Trisikkha), Spiritual Friendship (Kalyanamitta), and Systematic Reflection (Yonisomanasikara), for application in designing blended online and offline learning. The analysis reveals that these three Buddhist principles can be systematically integrated into instructional models in the digital age. Specifically, the Threefold Training develops ethical behavior, concentration, and wisdom in technology use; Spiritual Friendship builds quality relationships among teachers, students, and parents; and Systematic Reflection strengthens critical thinking skills and media literacy. Accordingly, this article proposes the Buddhist-Integrated Blended Learning Model, which comprises four components: balanced learning spaces, Trisikkha-integrated learning processes, Kalyanamitta learning communities, and holistic developmental assessment. Furthermore, the proposed framework requires consideration of four key factors: children's age-appropriate development, active participation from teachers and parents, integration of virtual and real-world experiences, and the creation of a learning environment that promotes intellectual growth.

Keywords: Buddhist philosophy, online social immunity, blended learning, primary education, digital society

1. บทนำ

ภายใต้บริบทของยุคดิจิทัลซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทในทุกมิติของการดำเนินชีวิต เด็กวัยประถมศึกษาอายุระหว่าง 6 ถึง 12 ปี ถือเป็นกลุ่มประชากรผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่มีอัตราการขยายตัวอย่างรวดเร็วที่สุดกลุ่มหนึ่ง จากรายงานของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Transactions Development Agency, 2022) พบว่า เด็กไทยวัยประถมศึกษาใช้เวลาเฉลี่ยมากกว่า 5 ชั่วโมงต่อวันกับสื่อดิจิทัล ตัวเลขดังกล่าวเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ภายหลังวิกฤตการณ์โรคระบาดโควิด-19 ซึ่งเป็นปัจจัยผลักดันให้การเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์กลายเป็นวิถีปฏิบัติใหม่ในระบบการศึกษา (Office of the Basic Education Commission, 2021) ประเด็นที่น่ากังวลประการหนึ่งคือพัฒนาการทางสมองของเด็กในช่วงวัยนี้ยังคงอยู่ในระยะที่ไม่สมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมองส่วนหน้า (Prefrontal Cortex) ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมกระบวนการตัดสินใจ การยับยั้งชั่งใจ และการคิดเชิงวิเคราะห์ ยังไม่พัฒนาอย่างเต็มที่จนกระทั่งถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (Panich, 2021) ด้วยเหตุนี้ การที่เด็กประถมศึกษาต้องเผชิญกับระบบนิเวศดิจิทัลที่มีความซับซ้อนโดยปราศจากทักษะการป้องกันตนเองที่เพียงพอ จึงเป็นประเด็นที่สังคมและระบบการศึกษาต้องให้ความสำคัญอย่างเร่งด่วน

แนวคิดภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์ (Online Social Immunity) หมายถึงความสามารถของบุคคลในการปกป้องตนเองจากภัยคุกคามในพื้นที่สังคมออนไลน์ ครอบคลุมทั้งในมิติของทักษะการคิดวิเคราะห์ การรู้เท่าทันสื่อ การมีวินัยในการใช้เทคโนโลยี และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างมีจริยธรรม สำหรับเด็กประถมศึกษา ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการขาดภูมิคุ้มกันดังกล่าวมีความรุนแรงและหลากหลาย อาทิ ปัญหาการเสพติดหน้าจอที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจ การถูกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ (Cyberbullying) ซึ่งก่อให้เกิดบาดแผลทางจิตใจอย่างลึกซึ้ง การเปิดรับเนื้อหาที่ไม่เหมาะสมตามวัย

รวมถึงการตกเป็นเหยื่อของข่าวปลอมและการหลอกลวงในระบบออนไลน์ (Department of Mental Health, 2022) นอกจากนี้ รายงานของสถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นราชนครินทร์ (Institute of Child and Adolescent Mental Health Rajanukul, 2022) ยังระบุว่า เด็กที่ประสบปัญหาจากสื่อออนไลน์มีอัตราเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าและวิตกกังวลสูงกว่าเด็กทั่วไปอย่างมีนัยสำคัญ ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์ไม่ใช่เพียงทางเลือก หากแต่เป็นความจำเป็นพื้นฐานของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21

ในขณะที่ระบบการศึกษาไทยกำลังเร่งพัฒนาทักษะดิจิทัลเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก กลับปรากฏเป็นช่องว่างที่นำวิกฤตในการเตรียมความพร้อมด้านจริยธรรมและสติปัญญาที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกไซเบอร์ การมุ่งเน้นพัฒนาทักษะเชิงเทคนิคและองค์ความรู้ทางวิชาการ โดยละเลยมิติด้านคุณธรรมและการพัฒนาจิตใจ ส่งผลให้เด็กและเยาวชนแม้จะสามารถใช้เทคโนโลยีได้อย่างคล่องแคล่ว แต่กลับขาดหลักจริยธรรมในการนำทางชีวิตในโลกดิจิทัล (Amorwivat, 2021) ในบริบทดังกล่าว พุทธปรัชญาในฐานะระบบความคิดที่มุ่งพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวมจึงมีศักยภาพอย่างยิ่งในการตอบโจทย์ปัญหาข้างต้น หลักไตรสิกขาอันประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา เป็นกรอบการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งมิติพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา (Phra Dhammapitaka, 2018) ซึ่งสอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกดิจิทัล กล่าวคือ ศีลสิกขาสัมพันธ์กับวินัยและความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยี จิตตสิกขาสัมพันธ์กับสมาธิและสติในการบริโภคสื่อ และปัญญาสิกขาสัมพันธ์กับการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ ยิ่งไปกว่านั้น หลักกัลยาณมิตรยังเป็นฐานคิดสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีงามในสังคมออนไลน์ ขณะที่หลักโยนิโสมนสิการหรือการคิดอย่างแยบคายเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร (Phra Promkunaphorn, 2021) จุดเด่นประการหนึ่งของพุทธปรัชญาคือการไม่แยกส่วนระหว่างความรู้กับคุณธรรม หากแต่มองว่าปัญญาที่แท้จริงต้องเกิดจากการพัฒนาทั้งจิตใจและพฤติกรรมไปพร้อมกัน (Phra Dhammapitaka, 2020)

ในการนำหลักพุทธปรัชญามาดูรวมการเข้ากับการศึกษาเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์ รูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) ถือเป็นแนวทางที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ผสมผสานจุดแข็งของการเรียนรู้แบบเผชิญหน้าเข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างสมดุล (Garrison & Vaughan, 2021) ความเหมาะสมดังกล่าวปรากฏในความสามารถของรูปแบบการเรียนรู้นี้ที่จะจำลองสถานการณ์จริงในโลกดิจิทัลภายใต้การกำกับดูแลของครูผู้สอน ซึ่งเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกทักษะการตัดสินใจ การรู้เท่าทันสื่อ และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเหมาะสมในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ในขณะเดียวกัน กิจกรรมแบบเผชิญหน้ายังเปิดโอกาสให้ครูสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนและให้คำแนะนำเชิงลึกได้อย่างใกล้ชิด (Khaemmani, 2020) ยิ่งไปกว่านั้น ในบริบทหลังวิกฤตการณ์โรคระบาดโควิด-19 ที่ครูและนักเรียนมีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีการศึกษามากขึ้น รูปแบบการเรียนรู้นี้แบบผสมผสานจึงมีความเป็นไปได้สูงในการนำไปปฏิบัติจริงในสถานศึกษา อีกทั้งการเชื่อมโยงการเรียนรู้ในห้องเรียนจริงกับกิจกรรมในพื้นที่ดิจิทัลยังสร้างสะพานเชื่อมระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถถ่ายโอนทักษะไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่ายังปรากฏช่องว่างทางวิชาการที่สำคัญอยู่หลายประการ กล่าวคือ งานวิจัยด้านพุทธปรัชญากับการศึกษาส่วนใหญ่มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้ในระดับอุดมศึกษาหรือการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ (Panthumanavi, 2020) ในขณะที่งานวิจัยด้านภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์สำหรับเด็กมักดำเนินการภายใต้กรอบของสื่อศึกษาตะวันตกซึ่งขาดมิติทางจิตวิญญาณและคุณธรรม (Anderson, 2022) นอกจากนี้ การบูรณาการหลักพุทธปรัชญากับการเรียนรู้นี้แบบผสมผสานเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์สำหรับเด็กประถมศึกษายังมีได้ปรากฏอย่างเป็นระบบในแวดวงวิชาการไทย ด้วยเหตุดังกล่าว บทความวิชาการฉบับนี้จึงมีเป้าหมายในการเติมเต็มช่องว่างข้างต้น โดยนำเสนอการวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักพุทธปรัชญาที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งเสนอกรอบแนวคิดรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานเชิงพุทธ และ

ออกแบบแนวทางการจัดการการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม อันจะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอน สถานศึกษา และนักวิจัยในการพัฒนา ภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์ให้แก่เด็กประถมศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักพุทธปรัชญาที่สามารถประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้าง ภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์สำหรับเด็กประถมศึกษาภายใต้สภาวะดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

1.2.2 เพื่อนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานที่บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเข้ากับเทคโนโลยี การศึกษาสมัยใหม่อย่างเป็นระบบ

1.2.3 เพื่อเสนอแนวทางการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประจักษ์ที่มุ่งบ่มเพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ การ รู้เท่าทันสื่อ และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นฐานของคุณธรรมสำหรับเด็กประถมศึกษา

2. วิกฤตภูมิคุ้มกันทางสังคมของเด็กประถมศึกษาในยุคดิจิทัล

ภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์ในบทความนี้ หมายถึง ความสามารถของเด็กในการปกป้องตนเองจากภัยคุกคามทาง สังคมออนไลน์ ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก ทักษะการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ ดิจิทัล ประการที่สอง การมีวินัยและความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยี ประการที่สาม การมีสติและการควบคุมตนเองในการ ใช้สื่อออนไลน์ และประการที่สี่ การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมออนไลน์อย่างมีจริยธรรม จากข้อมูลสถานการณ์ปัจจุบัน เด็กไทย อายุระหว่าง 6 ถึง 12 ปี ใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ยวันละเกือบ 4 ชั่วโมง ซึ่งเพิ่มขึ้นร้อยละ 35 เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนการ ระบาดของโรคโควิด-19 (Electronic Transactions Development Agency, 2022; Institute of Child and Adolescent Mental Health Rajanukul, 2022) สถิตินี้บ่งชี้ว่าไม่เพียงสะท้อนการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิต หากแต่ยังเป็นสัญญาณเตือนถึง การก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการครอบงำโดยเทคโนโลยีดิจิทัล ความท้าทายที่เด็กต้องเผชิญในโลกออนไลน์มีหลายประการ ประกอบด้วย ประการแรก ภาวะการเสพติดสื่อดิจิทัล โดยข้อมูลของกรมสุขภาพจิตระบุว่าร้อยละ 18.5 ของเด็กไทยมีความ เสี่ยงต่อการเสพติดสื่อดิจิทัล อีกทั้งยังปรากฏการณ์การขาดสื่อดิจิทัล (Digital Withdrawal) ที่เด็กแสดงอาการกระวนกระวาย หงุดหงิด และขาดสมาธิเมื่อไม่สามารถเข้าถึงอุปกรณ์ดิจิทัลได้ ประการที่สอง การกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ซึ่งพบว่าร้อยละ 21 ของเด็กประถมศึกษาเคยมีประสบการณ์ดังกล่าว (Nakwatchara, 2020) ประการที่สาม การแพร่กระจายของเนื้อหาที่ไม่ เหมาะสมในระบบออนไลน์ (Media Monitoring Network for Children and Youth, 2022) และประการที่สี่ ความอ่อนแอ ทางปัญญา ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อเด็กเติบโตในยุคที่ข้อมูลข่าวสารไหลบ่าอย่างมหาศาล แต่กลับขาดทักษะในการกรองข้อมูล นำไปสู่ภาวะรับข้อมูลเกินความสามารถแต่ขาดแคลนปัญญาในการพิจารณา (Panich, 2021)

ความท้าทายเหล่านี้มิได้สะท้อนเพียงการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีเท่านั้น หากแต่ยังชี้ให้เห็นวิกฤตภูมิคุ้มกันทาง สังคมของเด็กไทยที่กำลังเติบโตในโลกที่พรมแดนระหว่างความจริงกับความเสมือนกำลังเลือนหายไป ในการรับมือกับวิกฤต ดังกล่าว ระบบการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการบ่มเพาะภูมิคุ้มกันจากภายในให้แก่เด็ก การพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบ การจัดการเรียนรู้ที่ไม่เพียงมุ่งเน้นทักษะดิจิทัลเชิงเทคนิค หากแต่ยังต้องปลูกฝังทักษะการคิดวิเคราะห์ สติปัญญา และ จริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีควบคู่กันไป จึงเป็นภารกิจเร่งด่วนของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในครั้งนี้ หลักพุทธปรัชญาซึ่ง เป็นระบบความคิดที่มุ่งพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวมทั้งในด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญานั้น สามารถเป็นฐานสำคัญใน การตอบโจทยความจำเป็นทางการศึกษาดังกล่าวได้ ดังจะนำเสนอในหัวข้อถัดไป

3. พุทธปรัชญาในฐานะระบบความคิดสำหรับการศึกษาในยุคดิจิทัล

หลักพุทธปรัชญามีคุณค่าในการตอบโจทยความท้าทายของโลกดิจิทัล เนื่องจากธรรมชาติพื้นฐานของมนุษย์ อัน ได้แก่ ความต้องการ ความกลัว ความโลภ ความโกรธ และความหลง ยังคงเป็นแก่นของปัญหาที่พุทธปรัชญาได้วิเคราะห์ไว้

อย่างเป็นระบบ (Phra Mahabhunlert, 2020) ในหัวข้อต่อจากนี้ จะนำเสนอการวิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ไตรสิกขา กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ ในบริบทของการศึกษายุคดิจิทัลตามลำดับ

3.1 หลักไตรสิกขา

ไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา มิได้เป็นเพียงหลักธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์เท่านั้น หากแต่เป็นแผนพัฒนามนุษย์แบบเป็นองค์รวมที่ยังคงความทันสมัย (Phra Dhammapitaka, 2020) เมื่อพิจารณาในบริบทของการศึกษาในยุคดิจิทัล ศีลสิกขาหมายถึงการสร้างสำนึกรับผิดชอบว่า การกระทำในโลกดิจิทัลมีผลกระทบต่อผู้อื่นและตนเอง (Phra Promkunaphorn, 2019) จิตตสิกขาเป็นการพัฒนาสมาธิดิจิทัล (Digital Mindfulness) ซึ่งช่วยให้เด็กสามารถใช้เทคโนโลยีโดยไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของเทคโนโลยี (Phra Prombandit, 2021) ขณะที่ปัญญาสิกขาเป็นการบ่มเพาะปัญญาเชิงวิพากษ์ (Critical Wisdom) ที่เจาะลึกเข้าถึงแก่นแท้ของความเป็นจริง (Phra Dhammapitaka, 2018)

3.2 หลักกัลยาณมิตร

กัลยาณมิตรในพุทธปรัชญาหมายถึงมิตรที่ดีงามซึ่งชี้นำทางแห่งปัญญาและความดีงาม มิใช่มิตรภาพเพียงผิวเผิน หากแต่เป็นความสัมพันธ์เชิงคุณภาพที่ก่อให้เกิดการเติบโตทางปัญญาและจิตวิญญาณ (Phra Promkunaphorn, 2021) ในบริบทการศึกษายุคดิจิทัล หลักกัลยาณมิตรสามารถตีความเป็นระบบความสัมพันธ์เชิงเกื้อกูลที่การเรียนรู้อย่างแท้จริงเกิดขึ้นในพื้นที่แห่งความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพ ในกรณีนี้ ครูผู้สอนจำเป็นต้องปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดความรู้สู่การเป็นผู้ชี้นำทางปัญญา นอกจากนี้ การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ผู้เรียนรู้จักแบ่งปันและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ตลอดจนบทบาทของผู้ปกครอง ในฐานะกัลยาณมิตรที่ร่วมสร้างวัฒนธรรมดิจิทัลในครอบครัว ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขยายหลักกัลยาณมิตรสู่ระบบการศึกษายุคดิจิทัล (Panthumanavi, 2020)

3.3 หลักโยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ หมายถึงแนวทางการคิดอย่างแยกแยะที่มีระบบและมีเหตุผล ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นวิธีคิดได้หลายรูปแบบ ได้แก่ ประการแรก การคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย ซึ่งฝึกให้เด็กตั้งคำถามเชิงลึกต่อข้อมูลในสื่อออนไลน์ ประการที่สอง การคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ (Khaemmani, 2020) ประการที่สาม การคิดแบบพิจารณาคุณโทษและทางออก ซึ่งพัฒนาความสามารถในการประเมินทั้งด้านบวกและด้านลบของเทคโนโลยี และประการที่สี่ การคิดแบบอริยสัจที่นำหลักทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในโลกดิจิทัลอย่างเป็นระบบ การบูรณาการโยนิโสมนสิการเข้ากับการรู้เท่าทันสื่อสมัยใหม่จึงเป็นการสร้างระบบภูมิคุ้มกันทางปัญญาที่เสริมศักยภาพให้เด็กเป็นทั้งผู้ใช้และผู้สร้างสรรค์สื่อดิจิทัลอย่างมีความรับผิดชอบ

การบูรณาการพุทธปรัชญากับการศึกษาเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์จำเป็นต้องอาศัยรูปแบบการเรียนการสอนที่ผสมผสานระหว่างโลกเสมือนและโลกจริง โลกภายนอกและโลกภายใน ตลอดจนเทคโนโลยีและจิตวิญญาณ ในการนี้ รูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสาน (Blended Learning) ที่บูรณาการหลักพุทธธรรมอย่างสอดคล้องกับบริบทดิจิทัลจึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการตอบโจทยดังกล่าว (Garrison & Vaughan, 2021)

4. การบูรณาการพุทธปรัชญากับการศึกษายุคดิจิทัล

4.1 กรอบแนวคิดรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานเชิงพุทธ (Buddhist-Integrated Blended Learning Model)

รูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานเชิงพุทธที่นำเสนอในบทความนี้ตั้งอยู่บนฐานแนวคิดของการบูรณาการหลักพุทธธรรมสำคัญ อันได้แก่ ไตรสิกขา กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ เข้ากับหลักการจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานที่ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุน (Anderson, 2022) ทั้งนี้ กรอบแนวคิดดังกล่าวมีโครงสร้างเชิงลำดับขั้น 4 ระดับ ตั้งแต่วิธี

รากทางหลักพุทธธรรม องค์ประกอบหลักทางการศึกษา ผลลัพธ์เป้าหมาย ไปจนถึงปัจจัยสนับสนุนเชิงบริบท ดังปรากฏในตารางที่ 1 (Table 1)

Table 1 Buddhist-Integrated Blended Learning Model: A conceptual framework for primary education in the digital era

Code	Construct · แนวคิดหลัก	Sub-dimensions · รายละเอียด
Level I ฐานราก: หลักพุทธธรรม — Philosophical Foundation (Buddhadhamma)		
1.1	ไตรสิกขา Trisikkhā · The Threefold Training	ศีล (Sīla) — วินัยและจริยธรรม / Moral discipline สมาธิ (Samādhi) — จิตตั้งมั่น / Mental cultivation ปัญญา (Paññā) — ความรู้แจ้ง / Wisdom development
1.2	กัลยาณมิตร Kalyāṇamitta · Virtuous Friendship	ครู — ผู้ชี้แนวทาง / Mentor-teacher ผู้ปกครอง — ผู้สนับสนุน / Parental guide เพื่อน — ผู้ร่วมเรียนรู้ / Peer learner
1.3	โยนิโสมนสิการ Yoniso-manasikāra · Wise Reflection	วิเคราะห์ — การแยกแยะสาระ / Analytical thinking สังเคราะห์ — การประมวลข้อมูล / Synthesizing ประเมินค่า — การตัดสินอย่างแยกแยะ / Critical evaluation
▼ บูรณาการสู่การปฏิบัติ · Integration into Pedagogical Practice ▼		
Level II องค์ประกอบหลัก 4 ด้าน — Four Integrated Pedagogical Components		
2.1	พื้นที่การเรียนรู้ที่สมดุล Balanced Learning Spaces	Physical — ห้องเรียนจริง, กิจกรรมกลุ่ม Virtual — แพลตฟอร์มออนไลน์, LMS Blended — กิจกรรมเชื่อมโยงสองพื้นที่ สมดุลระหว่างพื้นที่จริงและเสมือน · balancing physical and digital domains
2.2	ไตรสิกขาในกระบวนการ เรียนรู้ Trisikkhā-Integrated Learning Process	ศีล → มารยาทและวินัยออนไลน์ สมาธิ → การจดจ่อและเอาใจใส่ ปัญญา → คิดวิเคราะห์แยกแยะ บูรณาการ → ประยุกต์ในชีวิตจริง

Code	Construct · แนวคิดหลัก	Sub-dimensions · รายละเอียด
2.3	ชุมชนกัลยาณมิตรแห่งการเรียนรู้ Kalyāṇamitta Learning Community	ครู — Facilitator & moral guide นักเรียน — Active learner ครอบครัว — Co-educator at home เครือข่ายสนับสนุนแบบสามประสาน · triangulated support network
2.4	การประเมินผลแบบองค์รวม Holistic Developmental Assessment	กาย — สุขภาพดิจิทัล ศีล — พฤติกรรมออนไลน์ จิต — อารมณ์ความรู้สึก ปัญญา — ความรู้คิด ประเมินตามหลักท้าวานา 4
▼ ผลผลิตของกระบวนการ · Yields ▼		
Level III ผลลัพธ์เป้าหมาย — Target Learning Outcome		
ภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์ Online Social Immunity for Digital-Era Primary Students รู้เท่าทันสื่อ · Media Literacy จริยธรรมดิจิทัล · Digital Ethics จิตใจมั่นคง · Emotional Resilience ตัดสินใจแบบคาว · Wise Decisions		
▼ เสริมด้วยปัจจัยเชิงบริบท · Reinforced by Contextual Factors ▼		
Level IV ปัจจัยสนับสนุน — Contextual Supporting Factors		
4.1	พัฒนาการตามวัย Age-Appropriate Development	สอดคล้องกับช่วงวัย 6–12 ปี ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา
4.2	ครูและผู้ปกครอง Teacher-Parent Collaboration	ความร่วมมือสองทิศทางระหว่างโรงเรียนและครอบครัว
4.3	ประสบการณ์เสมือน-จริง Virtual-Real Experiences	การเชื่อมโยงประสบการณ์ระหว่างโลกออนไลน์และโลกจริง

Code	Construct · แนวคิดหลัก	Sub-dimensions · รายละเอียด
4.4	บรรยากาศการเรียนรู้ Learning Atmosphere	สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ทั้งกายภาพและจิตวิญญาณ
U วงจรข้อมูลป้อนกลับ (Feedback Loop): ผลการประเมินจาก Level III ย้อนกลับไปพัฒนา Level II อย่างต่อเนื่อง		

Note: The model illustrates a four-level hierarchical structure integrating Buddhist philosophical principles with blended learning pedagogy. Abbreviations: LMS = Learning Management System.

จากตารางที่ 1 (Table 1) กรอบแนวคิดรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานเชิงพุทธแสดงโครงสร้างเชิงลำดับชั้น 4 ระดับ โดยเริ่มจากฐานราก (LEVEL I) ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรม 3 ประการ อันได้แก่ ไตรสิกขา กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ ที่ทำหน้าที่เป็นฐานคิดทางปรัชญา จากนั้นถูกบูรณาการสู่การปฏิบัติทางการศึกษาใน LEVEL II ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน ได้แก่ การจัดพื้นที่การเรียนรู้ที่สมดุล การบูรณาการไตรสิกขาในกระบวนการเรียนรู้ การสร้างชุมชนกัลยาณมิตรแห่งการเรียนรู้ และการประเมินผลแบบองค์รวม องค์ประกอบทั้งสี่ด้านทำงานประสานกันอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์เป้าหมายใน LEVEL III คือ ภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์สำหรับเด็กประถมศึกษาในยุคดิจิทัล ซึ่งครอบคลุมการเรียนรู้เท่าทันสื่อ จริยธรรมดิจิทัล จิตใจที่มั่นคง และการตัดสินใจอย่างแยกคางบั่น ทั้งนี้ กระบวนการดังกล่าวจะเกิดประสิทธิผลสูงสุดเมื่อได้รับการเสริมด้วยปัจจัยสนับสนุนเชิงบริบทใน LEVEL IV อันประกอบด้วยพัฒนาการตามวัยของผู้เรียน ความร่วมมือระหว่างครูและผู้ปกครอง การเชื่อมโยงประสบการณ์ระหว่างโลกเสมือนและโลกจริง และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนา นอกจากนี้ วงจรข้อมูลป้อนกลับ (Feedback Loop) ที่นำผลการประเมินจาก LEVEL III ย้อนกลับไปพัฒนาองค์ประกอบใน LEVEL II อย่างต่อเนื่อง ยังเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้รูปแบบการเรียนการสอนนี้มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับปรุงตนเองได้ตามสภาพจริง องค์ประกอบของกรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถอธิบายโดยละเอียดในหัวข้อย่อยต่อไปนี้

4.1.1 การจัดพื้นที่การเรียนรู้ที่สมดุล (Balanced Learning Spaces)

การจัดการเรียนรู้แบบผสมผสานเชิงพุทธจำเป็นต้องอาศัยการจัดสรรพื้นที่การเรียนรู้อย่างสมดุลระหว่างห้องเรียนจริง (Physical Classroom) กับห้องเรียนเสมือน (Virtual Classroom) โดยยึดธรรมชาติของเนื้อหาและลักษณะของกิจกรรมการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ กล่าวคือ กิจกรรมที่มุ่งเน้นการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การบ่มเพาะคุณธรรมจริยธรรม และการฝึกสมาธิ ควรจัดขึ้นในห้องเรียนจริงเพื่อให้ผู้เรียนได้สัมผัสประสบการณ์ตรงอย่างเป็นรูปธรรมในทางกลับกัน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสืบค้นข้อมูล การเรียนรู้ด้วยตนเองตามจังหวะของผู้เรียน และการทำงานร่วมกันผ่านเครื่องมือดิจิทัล สามารถจัดขึ้นในพื้นที่ออนไลน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การออกแบบในลักษณะนี้จึงช่วยผสานจุดแข็งของการเรียนรู้ทั้งสองรูปแบบเข้าด้วยกันได้อย่างเหมาะสม

4.1.2 การบูรณาการไตรสิกขาในกระบวนการเรียนรู้ (Trisikkha-Integrated Learning Process)

การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ในองค์ประกอบนี้มุ่งบูรณาการหลักไตรสิกขา อันประกอบด้วยศีลสมาธิ และปัญญา เข้ากับขั้นตอนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่หนึ่ง ขั้นเตรียมความพร้อม (ศีล) ซึ่งเป็นขั้นตอนของการสร้างพื้นฐานด้านวินัยและความรับผิดชอบ ขั้นที่สอง ขั้นรวมใจ (สมาธิ) เป็นขั้นตอนที่ฝึกให้ผู้เรียนทำสมาธิในช่วงเวลาสั้น ๆ ก่อนเริ่มกิจกรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างวินัยภายนอก (ศีล) กับการเรียนรู้เชิงลึก (ปัญญา) ขั้นที่สาม ขั้นคิดวิเคราะห์ (ปัญญา) ซึ่งนำกระบวนการโยนิโสมนสิการมาใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล และขั้นที่สี่ ขั้นนำสู่การปฏิบัติ (บูรณาการ) ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้นำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง

4.1.3 การสร้างชุมชนกัลยาณมิตรแห่งการเรียนรู้ (Kalyanamitta Learning Community)

องค์ประกอบนี้มุ่งเน้นการออกแบบกิจกรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์แบบกัลยาณมิตรในสามระดับ ประกอบด้วย ประการแรก ระบบพี่ช่วยน้อง (Peer Mentoring) ซึ่งจัดให้นักเรียนที่มีทักษะด้านดิจิทัลทำหน้าที่แนะนำเพื่อนร่วมชั้น ประการที่สอง โครงการกลุ่มข้ามชั้นเรียน (Cross-Age Group Projects) ซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนต่างระดับชั้นร่วมกันทำโครงการ และประการที่สาม การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง (Parent Involvement) โดยสร้างพื้นที่ให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ของบุตรหลาน การออกแบบในลักษณะนี้จึงเป็นการขยายแนวคิดกัลยาณมิตรจากระดับบุคคลสู่ระดับระบบของชุมชนการเรียนรู้

4.1.4 การประเมินผลเชิงพัฒนาการแบบองค์รวม (Holistic Developmental Assessment)

องค์ประกอบสุดท้ายเป็นการออกแบบระบบการประเมินผลตามหลักทฤษฎี 4 (Phra Promkunaphorn, 2021) ซึ่งประกอบด้วย ภายทฤษฎี 4 หมายถึงการประเมินความสามารถในการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และปลอดภัย ศีลทฤษฎี 4 หมายถึงการประเมินวินัยและความรับผิดชอบในการใช้สื่อดิจิทัล จิตทฤษฎี 4 หมายถึงการประเมินระดับสติและความสามารถในการควบคุมตนเอง และปัญญาทฤษฎี 4 หมายถึงการประเมินทักษะการคิดวิเคราะห์และการรู้เท่าทันสื่อ การประเมินผลตามหลักทฤษฎี 4 ในลักษณะนี้สะท้อนจุดมุ่งหมายของรูปแบบการเรียนการสอนที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นองค์รวม

4.2 กิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการพุทธปรัชญากับเทคโนโลยีดิจิทัล

การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผสมผสานพุทธปรัชญาเข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างกลมกลืนนับเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์ บทความนี้จะนำเสนอตัวอย่างกิจกรรม 5 ประการ ได้แก่ ประการแรก โครงการนักสืบดิจิทัล (Digital Detectives) ซึ่งฝึกให้เด็กใช้หลักโยนิโสมนสิการเพื่อตรวจสอบข้อมูลในระบบออนไลน์ ประการที่สอง กิจกรรมสติดิจิทัล (Digital Mindfulness) ซึ่งผสมผสานการฝึกสติแบบดั้งเดิมเข้ากับการใช้เทคโนโลยี ประการที่สาม ห้องปฏิบัติการดิจิทัลเชิงจริยธรรม (Ethical Digital Lab) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เด็กได้ทดลองเผชิญสถานการณ์จำลองที่ท้าทายจริยธรรม ประการที่สี่ พื้นที่สร้างสรรค์ออนไลน์ (Creative Digital Space) ซึ่งเปิดโอกาสให้เด็กร่วมกันออกแบบพื้นที่ออนไลน์ที่ส่งเสริมความดีงาม และประการที่ห้า เรื่องเล่าดิจิทัลเชิงคุณธรรม (Moral Digital Storytelling) ซึ่งเปิดโอกาสให้เด็กสร้างเรื่องเล่าดิจิทัลที่สะท้อนคุณธรรมผ่านสื่อมัลติมีเดีย

4.3 แนวทางการประยุกต์ใช้สำหรับครูและสถานศึกษา

การนำรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานเชิงพุทธไปประยุกต์ใช้ในบริบทจริงจำเป็นต้องอาศัยแนวทางที่เป็นรูปธรรม ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ 5 ประการ ดังนี้ ประการแรก การปรับบทบาทของครูจากผู้ถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ (Learning Facilitator) ซึ่งเป็นแบบอย่างของการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ มีความเข้าใจหลักพุทธธรรม และสามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการคิดวิเคราะห์ ประการที่สอง การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทั้งพื้นที่กายภาพและพื้นที่เสมือนที่เอื้อต่อการบูรณาการ ประการที่สาม การบูรณาการในหลักสูตรทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ประการที่สี่ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน และประการที่ห้า การพัฒนาวิชาชีพครูผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (Professional Learning Community: PLC) และการวิจัยในชั้นเรียน

5. ผลลัพธ์ที่คาดหวังและแนวทางรับมือกับความท้าทาย

การบูรณาการพุทธปรัชญาเข้ากับการศึกษาเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์ หากดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง จะนำไปสู่ผลลัพธ์สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ประการแรก การพัฒนาภูมิคุ้มกันภายใน (Internal Immunity) ที่เด็กมีสติในการใช้เทคโนโลยีและมีวิจารณญาณในการบริโภคสื่อ ประการที่สอง การใช้เทคโนโลยีอย่างสมดุลและสร้างสรรค์ ประการที่สาม ชุมชนการเรียนรู้ที่เข้มแข็งซึ่งเชื่อมโยงโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน ประการที่สี่ การพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 บนรากฐานทางจริยธรรม และประการที่ห้า การพัฒนาอัตลักษณ์ดิจิทัลที่สอดคล้องกับคุณค่าที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม

ตาม การดำเนินการดังกล่าวย่อมเผชิญกับความท้าทายที่ต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบด้าน ประกอบด้วย ประการแรก ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับพุทธปรัชญา ซึ่งมีแนวทางรับมือคือการนำเสนอในรูปแบบร่วมสมัยที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ประการที่สอง ขีดจำกัดด้านความรู้และทักษะของครู ซึ่งมีแนวทางรับมือคือการพัฒนาวิชาชีพอย่างเป็นระบบ ประการที่สาม แรงต้านจากวัฒนธรรมบริโภคนิยม ซึ่งมีแนวทางรับมือคือการสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่ส่งเสริมค่านิยมทางเลือก ประการที่สี่ ขีดจำกัดด้านทรัพยากรและเวลา ซึ่งมีแนวทางรับมือคือการออกแบบกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่น และ ประการที่ห้า ช่องว่างระหว่างวัยในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งมีแนวทางรับมือคือการสร้างพื้นที่ปลอดภัยเพื่อให้เด็กได้แบ่งปันประสบการณ์

6. สรุปและข้อเสนอแนะ

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์แต่ละข้อได้ดังต่อไปนี้ สำหรับวัตถุประสงค์ประการแรก เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักพุทธปรัชญาที่สามารถประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์สำหรับเด็กประถมศึกษา ผลการวิเคราะห์พบว่าหลักพุทธปรัชญาทั้ง 3 ประการ ได้แก่ ไตรสิกขา กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ สามารถประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์ได้อย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ไตรสิกขาเอื้อต่อการพัฒนาทั้งพฤติกรรม (ศีลสิกขา) สมาน (จิตตสิกขา) และปัญญา (ปัญญาสิกขา) ในการใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน กัลยาณมิตรสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงคุณภาพระหว่างครู ผู้เรียน และผู้ปกครอง ในขณะที่โยนิโสมนสิการเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างแยกแยะ อันเป็นฐานสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อในยุคดิจิทัล สำหรับวัตถุประสงค์ประการที่สอง เพื่อนำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานที่บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเข้ากับเทคโนโลยีการศึกษาสมัยใหม่ บทความนี้ได้เสนอกรอบแนวคิดรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานเชิงพุทธ (Buddhist-Integrated Blended Learning Model) ดังปรากฏในตารางที่ 1 (Table 1) ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างเชิงลำดับขั้น 4 ระดับที่ทำงานประสานกันอย่างเป็นระบบ ได้แก่ ฐานรากหลักพุทธธรรม องค์ประกอบหลักทางการศึกษา 4 ด้าน ผลลัพธ์เป้าหมาย และปัจจัยสนับสนุนเชิงบริบท และสำหรับวัตถุประสงค์ประการที่สาม เพื่อเสนอแนวทางการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประจักษ์ บทความได้นำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม 5 กิจกรรม ได้แก่ โครงการนักสืบดิจิทัล กิจกรรมสติดิจิทัล ห้องปฏิบัติการดิจิทัลเชิงจริยธรรม พื้นที่สร้างสรรค์ออนไลน์ และเรื่องเล่าดิจิทัลเชิงคุณธรรม ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดล้วนมุ่งบ่มเพาะทักษะการคิดวิเคราะห์ การรู้เท่าทันสื่อ และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นฐานของคุณธรรมอย่างบูรณาการ

จากผลการศึกษาข้างต้น บทความนี้จึงขอเสนอข้อเสนอแนะ 3 ประการ ดังนี้ ประการแรก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หน่วยงานทางการศึกษาควรส่งเสริมการบูรณาการพุทธปรัชญาเข้าไปในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเป็นระบบ ประการที่สอง ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ครูและสถานศึกษาควรนำกรอบแนวคิดรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานเชิงพุทธไปประยุกต์ใช้ในห้องเรียน โดยปรับให้สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา และประการที่สาม ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต ควรมีการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในสถานศึกษาเพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานเชิงพุทธในการพัฒนาภูมิคุ้มกันทางสังคมออนไลน์ของเด็กประถมศึกษาภายใต้บริบทที่หลากหลาย

7. เอกสารอ้างอิง

- Amorwiwat, S. (2021). *Thai education in the digital world: Challenges and opportunities*. Amarindr Publisher.
- Anderson, T. (2022). *Digital integration in Buddhist education: Contemporary approaches*. Educational Technology Press.
- Department of Mental Health. (2022). *Report on mental health situation of Thai children and adolescents 2022*. Ministry of Public Health.

-
- Electronic Transactions Development Agency. (2022). *Thailand internet situation report 2022*. Ministry of Digital Economy and Society.
- Garrison, D. R., & Vaughan, N. D. (2021). *Blended learning in higher education: Framework, principles, and guidelines* (2nd ed.). Jossey-Bass.
- Institute of Child and Adolescent Mental Health Rajanukul. (2022). *Report on the impact of COVID-19 on digital media usage behavior of Thai children*. Department of Mental Health.
- Khaemmani, T. (2020). *Learner-centered teaching arts*. Chulalongkorn University Press.
- Media Monitoring Network for Children and Youth. (2022). *Report on media situation affecting children and youth*. National Office for Children and Youth Affairs.
- Nakwatchara, W. (2020). *Psychology of learning in the digital age*. Chulalongkorn University Press.
- Office of the Basic Education Commission. (2021). *Guidelines for blended learning management in the new normal situation*. Ministry of Education.
- Panich, W. (2021). *Brain-based learning*. Sod Sri-Saridsilp Foundation.
- Panthumanavi, D. (2020). *Education for spiritual development in the digital age*. Chulalongkorn University Press.
- Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto). (2018). *Dharma and education*. Wat Nyanavesakavan Press.
- Phra Dhammapitaka (P. A. Payutto). (2020). *Thai education in Buddhist direction*. Wat Nyanavesakavan Press.
- Phra Mahabhunlert Inthapanyo. (2020). *Buddhist philosophy for life*. Mahamakut Buddhist University Press.
- Phra Prombandit (Prayoon Dhammajitto). (2021). *Consciousness in the digital age*. Mae Kampong Press.
- Phra Promkunaphorn (P. A. Payutto). (2019). *Wisdom to solve problems*. Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Phra Promkunaphorn (P. A. Payutto). (2021). *Education for life development*. Klangwithaya Publisher.